

„КО ЈЕ НЕПРИЈАТЕЉ?“ ПЕРЦЕПЦИЈЕ И СТВАРНОСТ, КАНАДСКЕ МИРОВНЕ СНАГЕ У ХРВАТСКОЈ (1992–1993)

Том Хамилтон¹

Достављен: 16.7.2026.

Језик рада: Српски

Кориговано: 20.8.2026.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 14.9.2026.

DOI број: 10.5937/vojdolo2603009H

Апстракт: У бившој Југославији канадске мировне снаге нашле су се усред сукоба који је био сложенији и насилнији него што су очекивале. Њихова почетна перцепција зараћених страна била је обележена збуњеношћу и шоком због призора страдања којима су сведочиле. Канадске мировне снаге у почетку су имале тешкоћа у разумевању зараћених страна, као и у пружању безбедности локалном цивилном становништву које је било расељено или је напустило своје заједнице. Препознале су сопствена ограничења и предности и училе на основу непредвидивих и често опасних искустава непосредног деловања на терену. Показале су се као обучена и дисциплинована војна формација, чије способности треба озбиљно схватити, а истовремено су научиле да се брзо прилагодјавају и чак интегришу нове перспективе о зараћеним странама. То је подразумевало разумевање сложене историје региона, уважавање локалних вредности и принципа, као и препознавање сложеног преплитања идентитета и односа међу зараћеним странама и цивилним становништвом – историјских, етничких, културних, геополитичких и верских. Канадске мировне снаге научиле су да успостављање циљева и пројеката заснованих на заједничким потребама није било само обострано корисно, већ је омогућило и сагледавање локалних мрежа, укључујући улогу жена у одржавању породица и њихових заједница.

Овај рад искључиво се бави припадницима канадских мировних снага који су служили у Хрватској током прве две године УНПРОФОР-ове операције „Хармонија“ (1992–1993). Описују се почетне тешкоће са којима су се Канађани суочавали, као и активности које су предузимали како би боље разумели зараћене стране и допринели безбедности и пружању хуманитарне подршке у земљи разореној ратом. Извори за овај рад обухватају бројне личне исказе канадских ветерана, као и шири историографски контекст који

¹ Директорат за историју и културну баштину, Министарство националне одбране, Отава, Канада, e-mail: thomas.hamilton@forces.gc.ca, <https://orcid.org/0009-0004-1919-4746>

укључује перцепцију непријатеља, културу и понашање, као и теорију друштвеног идентитета.

У Хрватској су канадске мировне снаге изнова постављале питања: „Ко су ове заражене стране, зашто су непријатељи и која је моја сврха у овом сукобу?“ Усред нације разорене ратом, канадске мировне снаге научиле су да разликују перцепцију од стварности.

Кључне речи: *канадске мировне снаге, операција „Хармонија“, УНПРОФОР, Хрватска, култура и понашање, рат*

Увод

Нисмо били у рату, али људи који су се тамо налазили јесу били у рату.
(Jones, 2005)

Потпуковник Џонс, командант (Рото 0), CANBAT 1

Крајем 1991. године капетан Мајкл Руло (Michael Rouleau) стигао је у Хрватску као припадник канадских оружаних снага, ангажован при Мисији посматрача Европске заједнице у бившој Југославији [European Community Monitor Mission – ECCM] (Doyle, 2018, str. 415, 417)². Пре доласка у зону операције добио је само основне информације о зараженим странама и речено му је да је део дипломатске, а не војне мисије – да прати и посматра, али не и да интервенише (Lukić, 2003, str. 186–187)³. Руло је доживео управо супротно. Током задатка пратње изненада га је зауставио један хрватски пуковник, који је ужурбаном изговорио: „Ствари су потпуно измакле контроли... Немамо овде ниједног припадника Европске заједнице... Морате да нам помогнете“⁴. Руло је погледао кроз прозор комбија у којем су се налазили заробљеници и готово устукнуо од страха. У њега је зурило „измучено лице налик животињском“, које „уопште није изгледало као људско“. Ситуација је била крајње напета када је Руло закорачио међу групу војника супротстављених страна, наоружаних пушкама калашњиков

2 Дана 1. септембра 1991. године, меморандумом о разумевању предвиђено је да канадски припадници оружаних снага могу бити ангажовани у оквиру Мисије Европске заједнице за надзор спровођења прекида ватре (ECCM), ради праћења прекида ватре између Владе Републике Хрватске и онога што је српска већина у Хрватској називала Републиком Српском Крајином (Doyle, 2018, str. 415, 447).

3 Упркос томе што је ECCM била формално одређена као дипломатска мисија, њени посматрачи су се налазили у непредвидивој и смртоносној зони сукоба. Дана 7. јануара 1992. године, авион Југословенске народне армије (JNA) оборио је хеликоптер који је био јасно обележен као летелица ECCM-а, при чему је погинуло пет посматрача (Lukic, 2003, str. 186–187).

4 То није представљало уобичајени стандардни оперативни поступак (SOP). Разменама ратних заробљеника требало је да претходе преговори, при чему су обе стране унапред усаглашавале место и време размене. Након тога, унапред одабрани посматрачи ECCM-а требало је да представљају обе стране (Vachon, 2006).

и ручним бомбама. Након што је потписана неопходна документација, дошло је време за размену заробљеника. Док су излазили из возила, Руло је био шокиран призором који је угледао:

Свима су браде додиривале груди, очигледно нешто чему су били подучени током заточеништва. Погнутих глава, при чему је свака глава додиривала главу заробљеника испред, кретали су се напред попут велике гусенице. Нису подизали поглед. Већина је била тешко претучена; двојица су изнета на носилима (Granatstein & Lavender, 1992, str. 156).

Руло је био професионални војник, али га је оно чему је присуствовао дубоко узнемирило и подстакло на дубља питања – ко су ове заражене стране, зашто су непријатељи, која је моја сврха у овом сукобу?

У овом раду разматрају се разлози тешкоћа које су имале канадске мировне снаге у разумевању заражених страна и сопствене улоге у оквиру УНПРОФОР-ове операције „Хармонија“. Да ли су заражене стране биле обучене снаге под покровитељством државе, групе недисциплинованих и огорчених бораца, или елементи и једног и другог? Временом су спонтани, опасни, али и значајни контакти са зараженим странама и цивилним становништвом помогли канадским мировним снагама да препознају сложено преплитање идентитета и односа (историјских, етничких, културних, геополитичких и верских) између хрватског и српског становништва у Хрватској. Међутим, само препознавање сопственог недостатка знања није било довољно. Да би канадске мировне операције испуниле свој мандат, било је неопходно да се брзо прилагоде, покажу флексибилност и примене промене доктрине на терену. Поред тога, историографски приступ перцепцијама непријатеља и теорија друштвеног идентитета помоћи ће да се осветли успешност канадских мировних снага у остваривању ових циљева.

Канадске мировне операције подршке на Балкану (1992–2004)

Између 1992. и 2004. године више од 40.000 канадских војника било је распоређено на Балкану. Канадске операције подршке миру на простору бивше Југославије могу се уопштено поделити у две засебне фазе: мисије мировних снага Уједињених нација (1992–1995) и војне операције НАТО-а (1995–2004).

Између априла 1992. и марта 1995. године део канадских мировних снага био је ангажован у оквиру УНПРОФОР-ове⁵ операције „Хармонија“, која је била

5 У периоду од 1992. до 1995. године, канадске операције у оквиру UNPROFOR-а обухватале су: Операцију „Каненгбат“ (инжињерија), Операцију „Кавалир“ (CANBAT 2), Операцију „Хармонија“ (CANBAT 1), Операцију „Мандарин“ (логистика), Операцију „Месуза“

распоређена у Хрватској⁶, у Западном сектору Заштићене области Уједињених нација (*United Nations Protected Area – UNPA*)⁷ у Славонији и Јужном сектору, који је обухватао историјске области северне Далмације и Лике, укључујући подручја самопроглашене Републике Српске Крајине. Мисија је обухватала „борбену групу“ (CANBAT 1), са пешадијском и инжењеријском компонентом, и укључивала седам ротација канадских војника (Рото 0–6) у трајању од по шест месеци. Овај рад се фокусира искључиво на прве две године ове мисије.

Потпуковник Мајкл Џонс (*Michael Jones*) био је први канадски командант батаљона у бившој Југославији. Дочекао је сваки свој ешалон при доласку у зону операције и саопштио им да се, као први канадски батаљон механизоване пешадије ангажован у мировној операцији, налазе у „стварном оперативном подручју“ и да, иако нису били у рату, људи који се тамо налазе јесу били у рату (Jones, 2005). Ипак, он и његови војници нису готово ништа знали о рату, о онима који су у њему учествовали, нити како у таквом окружењу деловати као војник. Пред њима је било својеврсно ватрено крштење.

Перцепције и стварност: тешкоће у разумевању опасних и непредвидивих зараћених страна

Између 1992. и 1995. године УНПРОФОР се нашао између супротстављених очекивања. Хрватски званичници сматрали су да је улога УНПРОФОР-а да поново успостави хрватску власт над подручјима под контролом власти крајишких Срба, разоружавањем српских снага и повратком расељених хрватских избеглица. Насупрот томе, српске власти претпостављале су да ће канадске мировне снаге обезбеђивати подручја под српском контролом и помоћи у заштити њихове аутономије (Klemenčić & Schofield, 2001, str. 29). Свака страна тумачила је мандат УНПРОФОР-а у складу са сопственим интересима.

УНПРОФОР је, у оквиру Заштићених области Уједињених нација (UNPA), имао мандат да разоружа и демобилише све оружане формације, укључујући Хрватску народну гарду, Југословенску народну армију (ЈНА), јединице територијалне одбране, као и друге паравојне и нерегуларне снаге. Цивилни полицијски (електронско ратовање) и Операцију „Панорама“ (контролори истуреног ваздушног навођења).

6 Године 1992. део јединице CANBAT 1 упућен је са задатком да обезбеди аеродром и друге стратешки значајне локације у Сарајеву и његовој околини.

7 Сврха заштићених зона УН (UNPAs) била је њихова демилитаризација и успостављање „безбедних уточишта“, како би сва лица која су у њима живела била заштићена од страха од оружаног напада. Овај концепт су првобитно предложиле хуманитарне организације, попут Црвеног крста, како би се спречило да становници на крају постану избеглице.

Сврха „ружичастих зона“ (Pink Zones) била је успостављање одређеног нивоа безбедности у подручјима која су се граничила са заштићеним зонама УН, контрола кретања цивила у подручја UNPAs, као и обављање послова у области имиграције и царине на местима на којима су се UNPAs граничиле са међународним границама.

посматрачи УН-а требало је да надзиру поступање локалне полиције како би се осигурало да појединци, као и њихова људска права, буду заштићени. УНПРОФОР је такође имао задатак да помогне Високом комесаријату Уједињених нација за избеглице (УНХЦР) у пружању подршке избеглицима и да прати конвоје који су превозили хитно потребне залихе локалном цивилном становништву. УНПРОФОР је имао тешкоћа у остваривању ових задатака чак и након проширења њиховог мандата на Босну и Херцеговину и Македонију (Nation, 2003, 24-37, 24-42; Cicic, 2017, str. 30-52; Stamkoski & Cohen, 1995, str. 241; Williams & Scharf., 2017, str. 11-80; Berdal, 1995, str. 229).

На стратешком нивоу, незадовољство Хрватске и крајишких Срба УНПРОФОР-ом постајало је све израженије. Како су месеци пролазили, оптуживали су УНПРОФОР да није ништа више од „мисије раздвајања“, која патролира линијама сукоба и извештава о инцидентима, али се заправо не ангажује унутар УНПА. Хрвати и крајишки Срби означили су УНПРОФОР као „кипризацију“ (*Cypriotisation*) – погрдан израз којим су указивали на неефикасност мировног деловања, по узору на мисију УН-а на Кипру. Међутим, ова оцена била је погрешна. Током прве две године ангажовања на Кипру канадске мировне снаге сузбијале су активни сукоб и успоставиле безбедне зоне (James, 2001). Ипак, до јануара 1995. године незадовољство хрватског председника Фрање Туђмана довело је до његовог захтева да мандат УНПРОФОР-а у Хрватској буде окончан. Ова изјава представљала је дипломатски сигнал да је дошло до промене статуса кво и отворила пут војним операцијама, као што је операција „Олуја“ (август 1995), као и остваривању Туђмановог крајњег циља – поновног успостављања контроле над целокупном територијом Хрватске – што је остварено Ердутским споразумом (новембар 1995) и завршетком мирне реинтеграције у јануару 1998. године (Klemenčić & Schofield, 2001, str. 30).

За канадске мировне снаге операција „Хармонија“ није била мисија раздвајања. Чим су „ступили на терен“, нашли су се у опасној зони сукоба. На пример, током првог месеца боравка у Хрватској обавештајни извештаји Рото 0 забележили су 115 кршења примирја дневно – број који је био забележен на Кипру, али се за Југославију заправо сматрао „мирним“ стањем (3rd battalion Intelligence Report, 1992).

Канадске мировне снаге биле су узнемирене призорима страдања којима су сведочиле и тешко су се носиле са оним што су виделе. Убрзо након доласка у Хрватску једног канадског војног инжењерца узнемирило је разарање које је затекао у Вуковару, које је доживео као могући доказ тактике спаљене земље и разарања мотивисаног одмаздом:

Ово је било нешто потпуно другачије од свега што сам икада видео... постојала би фабрика... [са] тенковским гранатама испаљеним кроз њу како би била онеспособљена и... стамбене зграде имале су мноштво погодака артиљеријских и тенковских

граната... тако да су постале неусловне за становање... Свуда је било рушевина... Били смо прилично затечени оним у шта смо улазили (Mann, 2007).

Одмаздом мотивисано разарање и етничко чишћење погодили су и друге канадске војнике:

Пре нашег доласка [било је] много етничког чишћења. Српске куће биле су спаљене у хрватским подручјима, а... хрватске куће спаљивала је српска страна у сукобу... који је... још увек трајао. Док смо били тамо, и даље сте могли да видите како се нека кућа диже у ваздух. И... отишли бисмо и питали локално становништво шта се догодило... [и рекли би нам]... отишли су и прешли на другу страну, па су дигли кућу у ваздух како се не би вратили (Chadder, 2006).

За канадске мировне снаге зарађене стране биле су непредвидиве. Како је један војни инжењер приметио: „Свакако се лично сећам да сам улазио у нека подручја где се пуцало – пуцало се у нашем правцу” (Chadder, 2006). Поред тога, канадске мировне снаге научиле су да су сусрети са зарађеним странама укључивали извештај о стању нестабилности, често повезан са алкохолом:

На сваком састанку на који сте ишли, било са хрватском или српском страном,... било би их дванаест или четрнаест, а вас двојица. И прво што би урадили било би да изваде флашу шљивовице и флашу ракије и... почну да сипају и кажу: „Добро, разговараћемо о послу када завршимо ове флаше.”... Тако бисмо попили по мало шљивовице уз много шољица кафе. А било би седам или осам ујутру... [Чак и]... војници [са којима смо се састајали] у рововима, тамо се није много тога дешавало, па би пили и само насумично пуцали једни на друге (Chadder, 2006).

Капетан Вашон схватио је да непредвидиве зарађене стране могу имати унапред формирана очекивања:

Све док сте радили оно што су они желели, подржавали би вас. Чим бисте престали да радите оно што су желели, били бисте против њих; сматрали би вас пристрасним и све би постајало теже... стекли смо утисак да су нас две фракције користиле као пијуне (Vachon, 2006).

Искуства попут Вашоновог забележили су и други канадски официри (Russell, n.d.).

Канадске мировне снаге прилагодиле су се опасним и непредвидивим околностима као дисциплиновани и професионални војници. Након што је Трећи

батаљон Канадске лаке пешадије принцезе Патриције (3 PPCLI) завршио своје ангажовање у априлу 1993. године (Roto 1), генерал-мајор Ј. М. Р. Годро, командант канадског контингента (CANCON), похвалио је CANBAT 1 због придржавања правила ангажовања УН-а: „били сте под ватром и узвраћали сте ватру”. Поред тога, потпуковник Г. В. Нордик, командант CANBAT-а 1, похвалио је своје војнике за стручност и остварене резултате усред сукоба зараћених страна:

Били сте тестирани као мало који други канадски батаљон икада ван борбе. Са негативне стране, на вас је пуцано, били сте изложени минама, нападима ручним бомбама, противоклопним оружјем и минобацачком ватром, гажени возилима, пребијани, пљачкани, пљувани, прећено вам је и називани сте арогантним, бруталним и неосетљивим странцима... Са професионалне стране, држали сте мобилне и сталне контролне пунктове; изводили пешадијске и патролне обиласке возилима; пратили и штитили инжењерце, конвоје хуманитарне помоћи, екипе за одржавање комуналне инфраструктуре, погребне поворке, посетиоце села и угледне личности; прешли сте готово 1.000.000 километара; изградили велике полутрајне кампове; опкољавали и претресали куће; узвраћали ватру у афекту; заробљавали и разоружавали гневне и насилне људе; уклањали минска поља и импровизоване експлозивне замке; черсто се супротстављали непријатељски настројеним масама; штитили заробљенике; ископавали стварне одбрамбене положаје и чак се припремали за рат (Воуле, 1992–1993, str. ii).

Нордикове речи описивале су широк обим достигнућа јединице на терену, али нису пружале утеху у суочавању са психичким тешкоћама које су погађале канадске мировне снаге:

Југославија... била је насилно растрзана на комаде, њено ста новништво гладовало је, без воде и струје, а већина кућа и пословних објеката била је уништена. Гранате и минобацачке гранате падале су насумично и без упозорења... [а] њихова економија била је у потпуном расулу и... седам милиона мина било је закопано дуж хрватске границе... Људе је прождирала мржња једних према другима... Стално ми се враћала мисао; могао сам да одем када се моја мисија заврши. Поново бих видео своју породицу. Били бисмо безбедни. Имао бих предах; никада више не бих морао да мислим о овоме. Колико сам само био, био у заблуди. Те слике ме прате у сну, па чак и док сам будан. Живи снови, који муњевитом брзином пролазе кроз мој ум. Неспособан да контролишем њихову брзину или слике, поново сам само још једна невина жртва осуђена да

изнова и изнова у свом уму проживљава ноћну мору тих шест месеци. Задржи сузе, само додај виски (Harris, n.d.).

Још један канадски мировњак на половини свог ангажовања отишао је на одсуство у Немачку. Прве ноћи пробудио се обливен хладним знојем, са рукама стегнутим око врата своје девојке. Она није повређена, али су обоје били тешко потресени. За тог канадског мировњака то је била подсвесна реакција у покушају да разуме оно што је доживео, као и питање које је непрестано постављао, а на које није имао одговор: „Ко су биле ове зараћене стране и како су могле да почи- не тако стравична дела?” (Cpl A, 2025).

Перцепције и стварност: „Ко су ове зараћене стране?!”

Победнички војни команданти, стратеги и историчари наглашавали су значај перцепције непријатеља. Вековима су постављали питања: ко је непријатељ; колика је његова снага и који су његови војни циљеви; на који начин има подршку политичке власти; о чему непријатељ размишља? Одговори на ова питања од кључног су значаја за успех мисије.

Адекватно сагледавање непријатеља подразумева много више од критичке процене војних способности противника; оно мора да обухвати и искрену процену сопствених способности. Како је генерал Сун Цу још 520. године пре н. е. изјавио – „познај непријатеља и себе”. У новије време пуковник Еш је истакао:

Перцепција непријатеља представља кључни фактор у узроцима и окончању рата... Перцепција управља моралом и надилази стварност – она је релевантна и за генија и за идиота... Трансформација перцепције подразумева прихватање интеграције (Ash, 2002, str. 6–7).

Перцепција непријатеља представља фактор који утиче на исходе војних операција и релевантна је за све припаднике оружаних снага, без обзира на њихову стручност или карактер. Поред тога, она није статична, већ динамична, јер „перцепција је трансформативна и обухвата интеграцију”. На који начин је перцепција трансформативна и какав облик интеграције подразумева?

Од Другог светског рата „перцепције непријатеља” постале су озбиљно поље истраживања више академских дисциплина (Kaplowitz, 1990, str. 41; Fettweis, 2015, str. 164-165), али ипак нису биле укључене у канадску обуку пре упућивања у мисију.

Канадске мировне снаге упућене у Хрватску у првој ротацији имале су у почетку мало прилика да се посвете разумевању зараћених страна. Део проблема прилазио је из журбе којом су упућиване – често уз врло мало упозорења и припремне обуке. На пример, један од виших официра инжењерије био је руково-

дилац програма набавке вредног 600 милиона долара када је изненада примио телефонски позив:

Позвали су ме телефоном и нису ми дали нимало времена... да одлучим да ли идем или не, али сам инсистирао на пола сата да прво позovem супругу... Позвао сам их и рекао: „Да, идем.“... Две недеље касније... [био сам] у Франкфурту, само да бих установио да тамо нема никога на хрватском шалтеру... [Изненада] нека жена утрчала је у просторију и изгурала нас кроз врата као да смо гомила лопова, ставила нас у аутобус и одвезла у Холандију, јер Хрватској у то време није било дозвољено да лети из Немачке... Нису имали карте за нас... [па смо их сами платили]... Нисмо имали никакав брифинг о ситуацији на терену, нити смо прошли обуку пре упућивања. Нисмо имали оружје, чак нисмо имали ни плаву беретку (Sherwood, 2006).

Потпуковник Ајкман прошао је одређену почетну обуку, али је такође сматрао да она није била довољна да га припреми за његову нову дужност на Балкану:

Послат сам на обуку у трајању од недељу дана... [али] добио сам само... један кратак преглед ситуације из канадске перспективе... Након тога сам сопственим читањем покушавао да надокнадим пропуштено. Морам рећи да, иако сам имао утисак да сам се довољно информисао, то је било далеко од онога што ми је било потребно... Крива учења била је заиста стрма када сам стигао тамо... [у]... морао сам да се одучим... [од неких аспеката]... брифинга пре упућивања (Aikman, 2005).

Примарна инжењеријска јединица упућена у оквиру Рото 0 имала је мање од три недеље за припрему након издавања наређења за приправност. По доласку на терен припадници јединице изразили су незадовољство припремном обуком:

Уз подршку бригаде, припадницима јединице дат је преглед догађаја у Југославији... Гледано из данашње перспективе, већина припадника јединице сматрала је да је брифинг имао ограничену вредност, али су сви веровали да су добили све расположиве информације (Engineer Lessons Learned, 2007).

Једна од најочигледнијих слабости 4 CER-а био је недостатак одговарајућих карата. Карте издате током обуке пре упућивања датирале су из 1948. године и стога су биле застареле. По доласку на терен инжењерци су се прилагодили ситуацији и покушали су да се сналазе користећи Мишелинове путне карте, али је командант инжењерије с разлогом изразио забринутост: „Не могу да дозволим да моје људство залута у опасна подручја због недостатка одговарајућих карата“ (Engineer Lessons Learned, 2007).

Када је на Рото 0 добио наређење за приправност, Џонс је одмах укључио своје пешадијске војнике у обуку пре упућивања. Међутим, није му било обез-

беђено ништа чиме би своје војнике могао да упозна са приликама на Балкану, због чега је, из нужде, морао да поступа спонтано и креативно. Ангажовао је једног од својих наредника српског порекла да припреми преглед основних културних и језичких информација и одржи брифинге за припаднике пука (Jones, 2005).

Убрзо по доласку у Хрватску канадске мировне снаге схватиле су да морају одбацити унапред формиране стереотипе и зарађене стране сагледати као припаднике сложених, међусобно испреплетаних и вишеслојних заједница и породица. Како је Џонс приметио:

Нису то били... само Хрвати или само Срби... Све је било измешано... могли сте имати породицу која је била подељена. Син је могао бити на хрватској страни, а отац српске националности... Заправо, локални хрватски команданти имали су телохранитеље, међу којима су двојица или тројица били Срби, и обрнуто, на другој страни. Дакле, све је то било једна велика измешаност (Jones, 2005).

Канадске мировне снаге стигле су у зону операције недовољно припремљене за разумевање културе хрватског и крајишког српског становништва и зато су се питале: „Ко су ове зарађене стране?“ Разумевање сложене историје представљало је први корак.

Перцепције и стварност: разумевање сложене историје

Током операције „Хармонија“ велики део непосредне комуникације канадских мировних снага са зарађеним странама на насумичним контролним пунктовима, током патрола и кроз контакте са кључним локалним лидерима, укључујући локалне војне старешине и полицијске званичнике, подразумевао је својеврсну лекцију из историје. На пример, готово сваки Вашонов састанак са локалним војним лидерима почињао је слушањем импровизованог, страственог излагања о историјским правима и неправдама:

Нисте могли присуствовати састанку између зарађених страна који није почињао прегледом историје, од 1705. године до данашњег дана, са свим злочинима који су се догодили... Неки су били митови, други приче које су људи временом стварали, али их је једна или друга страна износила као чињенице, заједно са свим питањима која су пратила сложену ситуацију у Југославији током Другог светског рата, са усташама, [и] четницима... (Vachon, 2006).

Канадске мировне снаге имале су тешкоћа да размрсе ове импровизоване историјске приказе, раздвоје чињенице од фикције и боље разумеју дубоко сложену и тешко докучиву историју.

Након опсежног путовања Балканом током рата и посете једном канадском штабу, један новинар изнео је личну, субјективну, сирову и нефилтрирану историјску перспективу. Она не представља историјско тумачење аутора овог рада, али је новинарова процена одјекнула код појединих припадника канадских мировних снага (Miller, 2025). У наставку је дата парафразирана верзија његових запажања:

Срби [су се супротстављали] Хрватима зато што су... Срби били убијани од стране хрватских усташа... током Другог светског рата... Када је Хрватска, заједно са Словенијом, прогласила независност 1991. године, Милошевић је мобилисао Југословенску народну армију (ЈНА) да се бори за хрватске Србе који су живели на подручју Крајине... Хрвати [су се супротстављали] Србима зато што су били повезани са Русијом и комунизмом и зато што су били непријатељи током Другог светског рата. Босанци [су се супротстављали] и једнима и другима зато што је [Босна вековима била нападана са истока и запада]... А Срби и Хрвати [су се супротстављали] Босанцима зато што су подлегли Турцима... у четрнаестом веку... Турцима су се... [супротстављали]... [други због историјских догађаја од средине XIV до почетка XX века]... То је... замршена историја” (Campbell, 2000, стр. 59–60).

Новинаров опис није представљао званичан став канадске политике.

Понекад је импровизирана лекција из историје укључивала и спонтану посету некој оближњој локацији:

Желели су да нам покажу места злочина; одвели би нас да их видимо како бисмо све то извукли из контекста, или би нам причали своју страну приче и рекли: „Тако се то догодило”, а ми бисмо то пријавили и на тај начин постајали део проблема. Понекад би ишли толико далеко да нас доведу у опасност како бисмо видели реакцију друге стране, па би могли да кажу: „Погледајте, друга страна је ово урадила”, а ми бисмо то пријавили (Vachon, 2006).

Будући да су поједине зараћене стране захтевале од канадских мировних снага да њихове историјске приказе пренесу надређенима у ланцу командовања, Канађани су морали да познају историјске чињенице и да извештавају у складу с њима. Међутим, разумевање сложене историје представљало је тек први корак. Канадске мировне снаге морале су, такође, боље да разумеју шта је покретало непредвидиве поступке појединих зараћених страна.

Перцепције и стварност: разумевање културе и понашања у циљу подстицања свакодневног мира

Током операције „Хармонија” канадске мировне снаге откриле су да зараћене стране могу изненада и непредвидиво постати насилне. На пример, у мају 1993. године чета канадских војника била је ангажована на задацима пратње и обезбеђивања контролних пунктова дуж пута који се градио између два села припадника супротстављених зараћених страна. Месец дана касније, када се изградња пута приближавала завршетку, трећа зараћена група изненада је кренула према канадским војницима. Канадски војници заузели су одбрамбени положај, док су зараћене снаге прошле поред њих и уништиле село на крају пута. Био је то „ничим изазван напад на цивиле од стране непредвидиве зараћене стране” (Hewitt, 1998, str. 1–2).

Делујући у нестабилној зони сукоба, виши командни кадар CANBAT-а препознао је да канадске мировне снаге морају бити перципиране као кредибилна војна сила:

Мислим да је наша борбена способност... наоружани оклопни транспортери... чињеница да носимо ватрено оружје... била веома важна... Стекли су утисак да смо професионални војници... Показали смо им да смо више него спремни да употребимо средства која су нам потребна да бисмо обавили свој задатак... Те снаге биле су непријатељски настројене и све до дана нашег одласка увек смо били свесни да морамо бити веома опрезни... нарочито у раним вечерњим или касним вечерњим сатима, можда зато што су имали читав дан да се напију до миле воље (DesLauriers, 2007).

Ипак, војна снага није била довољна да ублажи преовлађујуће неповерење и стрепњу који су оптерећивали канадске мировне снаге. Тај канадски војник, који се претходно похвалио борбеном способношћу, такође је изразио забринутост:

[Контакти]... са локалним заједницама обухватили су „широк спектар”... Говорим о хрватској и српској страни... [и] обе су, из моје перспективе, биле непоуздане... Сусретали бисмо их [у] веома малим групама... обично по двојицу или тројицу војника без старешине, вероватно након што су те вечери попили три или четири пива. То је била наша највећа брига. Јер стигли бисте на контролни пункт који би се једноставно појавио ниоткуда. Очигледно је да су велики део времена били под дејством алкохола... Дакле, веома опасне ситуације... Неке од њих биле су прилично напете (DesLauriers, 2007).

Да би разумеле са ким имају посла, канадске мировне снаге морале су да промене перспективу. Ако су желеле да разумеју идентитет зараћених страна, њихов ланац командовања и регионалну мрежу, морале су да пронађу нови начин за изградњу поверења са локалним становништвом. Део тога подразумевао је промену перспективе. Поред разумевања сложене историје региона, канадске мировне снаге морале су да разумеју културу и понашање зараћених страна, као и саму природу сукоба.

Посматрано одозго на доле, на највишем стратешком нивоу, порекло сукоба повезано је са кључним стратешким мотивом. У својој новијој студији Дејвид Деј тврди да до освајања долази због „потискивања друштава“ (*supplanting societies*): „Историја већине друштава може се најбоље разумети када се посматрају као део бескрајног надметања у свету променљивих граница, у настојању да одређене територије учине својом својином“ (Day, 2021, стр. 7). Деведесетих година бивша Југославија распала се на низ конкурентских „друштава која потискују друга друштва“, при чему су променљиве границе и жеља за територијом друге стране представљале значајне мотиве за рат. Међутим, канадске мировне снаге морале су да разумеју узроке настанка тих „друштава која потискују друга друштва“, а одговор је пружала стратешка култура.

Постоји више од 20 научних тумачења стратешке културе. Кузнар и Поп су 2023. године идентификовали заједничке факторе и формулисали следећу дефиницију:

Стратешку културу једног актера чине уверења, искуства, претпоставке, ставови и обрасци понашања који обликују перцепције и преференције у погледу његових интереса, циљева и активности повезаних са безбедношћу (Kuznar et al., 2023, p. 8).

Током 2005. године Агенција за смањење одбрамбене претње (*Defense Threat Reduction Agency – DTRA*), која је део Министарства одбране САД, окупила је стручњаке за проучавање стратешке културе. Они су идентификовали четири доминантне варијабле стратешке културе: идентитет, вредности, норме и перцепције. Ова четири фактора била су значајна сама по себи, као својеврсни засебни чворови, али историчари су утврдили да су, када се међусобно повежу, те везе пружале модел који је помагао да се објасни однос између стратешке културе и стратешког понашања, као и порекло и међусобна повезаност сукоба (Johnson, 2006, p. 18; Johnson, 2021, p. 182).

Сукоб настаје када се култура и понашање сударе. Како би објаснио овај процес, Џим Орфорд предложио је теорију друштвеног идентитета. Реч је о теоријском конструкту према којем појединци доживљавају групе око себе као пријатељске или непријатељске на основу сопствених индивидуалних потреба. Ове перципиране вредности и потребе повезују појединца са другим истомишљеницима, које Орфорд назива унутрашњом групом (*in-group*). Насупрот томе, када се појединац осећа неповезаним са другима услед друштвених разлика, ти

други представљају његову спољашњу групу (*out-group*). Између унутрашње и спољашње групе налазе се издајници, који су намерно издали унутрашњу групу, као и друга група коју назива „контаминираном”, за коју се сумња да је издала унутрашњу групу. Поред тога, свака од група идентификованих у оквиру теорије друштвеног идентитета мора се разумети од најнижег нивоа, односно из перспективе дубоко укореењених личних уверења и вредности сваког појединца, укључујући његове емоције и основу његовог самопоштовања (Orford, 2023, p. 108).

Теорија друштвеног идентитета релевантна је због начина на који регионалне и националне тензије могу бити или појачане или ублажене потребама и вредностима појединаца на тактичком, свакодневном нивоу. Грета Улинг указала је на то да до поступака којима се подстиче или продужава сукоб долази када се војници и цивили позивају на своју унутрашњу групу користећи заједничке вредности и потребе које подстичу национални идентитет и осећај припадности (Uehling, 2023, p. 21). Насупрот томе, Роџер Мек Гинти објаснио је како заједничке потребе унутрашње групе такође могу нарушити динамику сукоба подстицањем просоцијалних односа заснованих на заједничким потребама и вредностима (Mac Ginty, 2021, p. 2).

Ове потребе и вредности толико су значајне да могу довести до тога да појединац брзо промени начин на који доживљава себе, па чак и да промени чврсто укореењене обрасце културе и понашања. Како су истакли Ј. Л. Џонсон и Џ. П. Тумеј, прагматичне материјалне потребе – потребе и вредности повезане са основним животним захтевима – могу утицати на понашање појединца, а могу чак и надјачати његово разумевање сопствене културе (Johnson, 2021; 2006). У суштини, значај ових потреба и вредности, посматран кроз призму теорије друштвеног идентитета, може непосредно подстицати „свакодневни рат” или „свакодневни мир” (Twomey, 2008).

Као што је већ наведено, канадске мировне снаге у првим ротацијама операције „Хармонија” пре упућивања имале су ограничену обуку и веома мало знања о потребама, понашању или култури зараћених страна у Хрватској. Такође смо видели да су поједине канадске мировне снаге на насиље и разарање реаговале песимизмом, ужасом и неповерењем. Међутим, друге канадске мировне снаге пронашле су алтернативни начин размишљања и реаговања.

И не схватајући то у датом тренутку, неке канадске мировне снаге заправо су примењивале принципе теорије друштвеног идентитета како би разумеле зараћене стране – њихове потребе и вредности, као и међусобне односе – у покушају да негују „просоцијалне односе” и коначно створе „свакодневни мир”. За једног канадског мировњака то је подразумевало заједничку жељу за мирним демократским процесом у Хрватској. Током канадског националног референдума о Шарлотском споразуму 1992. године један канадски војник забележио је:

Ево нас, војника, на првој линији фронта у некадашњој комунистичкој земљи, како гласамо на националном референдуму у Канади. И хиљадама километара далеко од куће наша земља води рачуна о нашем мишљењу и поштује наше право да гласамо... а уз нашу помоћ, Хрватска ће ускоро уживати исту слободу” (Clarke, 1992–1993, р. 4).

Други војни лидери унутар CANBAT-а 1 користили су религију како би идентификовали заједничке потребе и вредности. Војни римокатолички и протестантски капелани на Рото 3 отац Перин и отац Мериман обраћали су се хрватским и српским војним и цивилним зараћеним странама као браћи и сестрама у Христу и подсећали мировне снаге да део њихове улоге обухвата и библијску поруку из „Беседе на гори”: „Благо миротворцима, јер ће се синовима Божјим назвати”. Њихова порука добила је додатну тежину након што су капела, крст и распеће вандализовани, а капелани су позвали на разумевање а не на освету (Merriman, 1992–1993, р. 23).

Други капелан и његов саборац залагали су се за потребе и вредности зараћених страна чак и када их је то доводило у опасност. Током путовања у конвоју УН-а отац Белајл приметио је две тешко рањене жене које су лежале поред преминулог мушкарца. Локална полиција одбила је да помогне, па су свештеник и водник Форест покушали да их спасу. Док је водник пузећи кренуо према претрављеним жртвама, Белајл је остао изложен непријатељској ватри и узвратио ватру како би заштитио свог саборца. Жене су на крају спасене и пребачене у локалну болницу. Када су отац Белајл и водник Форест недељу дана касније посетили жене, једна од њих пољубила је канадске мировњаке и кроз сузе рекла: „Да није било вас, била бих мртва; спасли сте ми живот” (Hewitt, 1998, стр. 38–39). Спасвање живота ових жена представљало је допринос свакодневном миру.

Џонс је препознао потребу за новим приступима како би боље разумео зараћене стране – њихове потребе, вредности и међусобне односе – и проактивно осмислио сопствени план. Искористио је стручњаке у својим јединицама и проширио своје тимове за везу са уобичајена четири на дванаест чланова. Такође, укључио је преводиоце у те тимове и наложио им да развијају односе и са зараћеним странама и са локалним цивилним становништвом. Део овог приступа представљао је промену доктрине, јер је схватио да су зараћене стране биле повезане са локалним становништвом на начин који је специфичан за Балкан:

Имао сам свог наредника за информисање Владислава Јевика... [који је био упућен]... на српску страну зато што је био Србин... [и] био је мој ослонац на српској страни... Ти преводиоци су нам много помогли у успостављању односа... са свим што је било повезано са логистичким службама... снабдевањем, водом и медицинским питањима такође... Преводиоци су имали и другу улогу... Од преводилаца се захтевало да сачињавају... и то на

обе стране... извештаје за војне и државне власти сваке стране. Ми смо то у више наврата користили да пренесемо поруке тим властима када ствари нису нужно ишле онако како смо желели (Jones, 2005).

Део Џонсовог приступа био је усмерен и на остваривање сопствених интереса, јер му је била потребна подршка локалних зараћених страна и цивила како би обезбедио уговоре неопходне за задовољавање логистичких потреба својих војника. Међутим, овај приступ истовремено му је омогућио индиректну комуникацију са ланцем командовања зараћених страна и пружио ефикасан начин извиђања. На пример, захваљујући извештајима својих тимова за везу могао је да извести да је његов сектор насељен са 80 процената Хрвата и 20 процената Срба и да је цивилно становништво имало веома позитиван став према припадницима CANBAT-а 1 (Jones, 2005).

Канадске мировне снаге такође су развиле нове приступе засноване на заједничким потребама и вредностима, који су пружили нова сазнања о мрежама унутар локалних заједница. Резултати су били значајни и обострано корисни:

[За] локално цивилно становништво... били смо непознат фактор, али... врло брзо смо почели да радимо много тога у локалној заједници. Помагали смо у рушењу неких опасних објеката. Чистили смо рушевине... Врло брзо смо успоставили састанке са локалним градоначелницима, одборницима и становницима градова и села да видимо шта можемо да учинимо да помогнемо. Како ви можете помоћи нама? Желимо електричну енергију из ваших комуналних служби, али можемо ли ми помоћи вама да поново оспособите своје агрегате... Куповали смо локалне ресурсе. Требала нам је грађа. Требао нам је водоинсталатерски материјал... Требала нам је храна... Дошли смо заиста са залихама obroка довољних само за 30 дана, са сувим оброцима. Зато смо врло брзо организовали кухиње... Када смо желели да сместимо све јединице, рашистили бисмо простор на њиви неког пољопривредника... Затим смо желели да насипамо најмање путеве и стазе кроз тај простор. Потрошили смо милионе канадских долара купујући шљунак локално. Наравно, локално становништво је то веома, веома ценило. Гас и нафтни деривати, нешто што нам је било потребно, а што нам УН није обезбеђивао, учинили су од Канађана неку врсту локалне привреде (Des Lauriers, 2007).

Како су године пролазиле, јављали су се изазови у локалном ланцу снабдевања, али је он у целини представљао виталан извор obroка, бензина, горива и медицинских капацитета (Jones, 2005). Укључивање канадских средстава у локалну економију подстицало је свакодневни мир.

Канадске операције подршке миру такође су користиле родну перспективу како би разумеле и оствариле контакте са зарађеним странама и цивилним становништвом. У тексту Венсовог мировног плана (јануар 1992) и Дејтонског мировног споразума (новембар 1995) нема помена жена или родне равноправности, а жене нису учествовале као преговарачи, сведоци, посредници или потписници. То је трагично иронично, имајући у виду патњу коју су жене поднеле на специфичне начине. Истовремено је и драматично иронично то што су те жене имале виталну улогу унутар својих заједница. Наиме, оне нису биле само кључни актери у обезбеђивању материјалних потреба својих породица, већ су разумеле међусобно повезане и сложене односе између зарађених страна и цивилног становништва и служиле као посредници између тих група и канадских мировних снага. На пример, постојали су бројни случајеви у којима су канадске мировне снаге неформално „усвајале” хрватске или српске породице и организовале догађаје у оквиру јединице (попут божићних прослава уз помоћ капелана), или храниле гладне породице тако што су део сопствених obroka давале женама и мајкама. Заузврат, ове жене помагале су канадским мировним снагама да боље разумеју вредности и принципе зарађених страна и цивилног становништва.

Жене у Хрватској такође су изненадиле канадске мировне снаге показујући изузетну способност повезивања заједница. На пример, када су канадске мировне снаге први пут стигле у једно хрватско село како би локалном становништву поделиле воду и храну, дочекала их је група жена, а војници су били изненађени чињеницом да су их те жене очекивале. Од својих оскудних залиха припремиле су оброк за тек пристигле канадске војнике, који су им били потпуни странци. На наредним састанцима канадске мировне снаге сазнале су да су управо жене (а не мушкарци који су учествовали у борбама нити мушкарци цивили) већ успоставиле логистичку мрежу за дистрибуцију преко потребних залиха. Када су о поступцима ових жена известили надређене, речено им је да то не преносе штампи, јер би надређенима било тешко да то објасне. Виши нивои командовања још увек су учили да су жене цивили често биле управо те које су стварале „свакодневни мир” (Sgt B, 2025).

Када жене нису могле да подстакну свакодневни мир унутар сопствених заједница, прибегавале су изузетним мерама како би заштитиле своју децу и покушале да им осигурају безбедност, без обзира на цену. Самопожртвовани поступци мајки оставили су снажан утисак на канадске мировне снаге.

Било нам је дозвољено 72 сата одсуства из земље и... путовање преко граница било је једноставно за нас са плавим береткама, али то је значило вожњу кроз хиљаде избеглица које су покушавале да побегну од страха рата у својој домовини. Сажаљење, туга и беспомоћност преплавили су свакога од нас док смо пролазили поред престрављених лица родитеља и збуњених лица невиних који су немо посматрали наше кретање, стакластог погледа... Ми смо могли да одемо... они су били заробљеници, највероватније осуђени на систематско уништење од стране зарађених страна... Након 72 предивна, опуштајућа сата у

Мађарској... вратили смо се кроз хаос на граници, што је у мени додатно учврстило осећај безнађа ових сиромашних расељених људи без могућности бекства, суочених са готово сигурном смрћу, који су молили да барем неко одведе њихову децу на сигурно. Посматрати мајке како у настојању да их спасу нуде своју децу потпуним странцима било је веома потресно (Harris, n.d.).

Жене цивили у ратом разореним заједницама потврђивале су значај заједничких потреба и вредности и показале канадским мировним снагама како њихове специфичне улоге могу допринети свакодневном миру.

Закључак

Убившој Југославији канадске мировне снаге нашле су се усред сукоба који је био сложенији и насилнији него што су очекивале. Канадски војници који су служили у Хрватској током почетних ротација (1992–1993) УНПРОФОР-ове операције „Хармонија” имали су тешкоћа у разумевању сложеног историјског, културног и безбедносног окружења зараћених страна и локалног становништва. Канадске мировне снаге брзо су схватиле да их обука пре упућивања није на одговарајући начин припремила за оно са чим су се суочили у ратом разореној Хрватској. Непредвидиви и опасни непосредни контакти на терену приморали су канадске мировне снаге да признају да су зараћене стране обухватале различите и међусобно преклапајуће елементе обучених и организованих државних и парадржавних формација, као и недисциплинованих и нерегуларних бораца. Као професионални војници, канадске мировне снаге пружале су снажно војно присуство, али су такође препознале потребу да се брзо прилагоде и чак интегришу нове перспективе о зараћеним странама и локалном становништву. То је подразумевало разумевање сложене историје региона, уважавање локалних вредности и принципа и препознавање сложеног преплитања идентитета и односа (културе и понашања) зараћених страна и цивилног становништва. Канадске мировне снаге научиле су да успостављање циљева и пројеката заснованих на заједничким потребама није било само обострано корисно, већ је омогућило и сагледавање локалних мрежа, укључујући улогу жена у одржавању породица и њихових заједница.

Да ли су канадске мировне снаге биле значајне? Конкретно, какав су утицај канадске операције подршке миру имале током прве две године операције „Хармонија” у Хрватској? Имајући у виду њихово ужурбано упућивање у зону операције, минималну обуку пре упућивања, недовољно разумевање сложене природе зараћених страна и непосредно ангажовање у опасној зони сукоба са зараћеним странама које их тамо нису желеле, поставља се питање да ли су канадске мировне снаге заиста направиле разлику?

Један канадски мировњак одговорио је на ово питање анализирајући како се заједница променила присуством првих ротација. Како је приметио:

[Када смо стигли]... то је буквално био град духова. Град је био затворен. Тамо... готово да нико није живео... Отишли смо и реализовали низ пројеката за њих... [у]... још увек је било много минских поља и деца су трчала кроз поља губећи ноге због мина... [али] покушавали смо да изађемо на терен и унапредимо подручје колико год смо могли... [у] локално становништво се вратило... у року од... [пар]... месеци, град је постао град који је нормално функционисао” (Chadder, 2006).

Џонс је такође био задовољан што су током њиховог ангажовања постојали опипљиви знаци да се „повратак локалног становништва нормалном животу одвијао постепено”, а поједини резултати карактеристични су управо за њихову ротацију у оквиру УНПРОФОР-а:

...почела су окупљања породица и пријатеља са обе стране... [а] пољопривредници који су имали њиве са друге стране линије фронта могли су да оду и обрађују своја поља. То је било... [нешто јединствено у оквиру]... Заштитних снага Уједињених нација у бившој Југославији (Jones, 2005).

Конечно, према речима још једног канадског мировњака, доказ да су подстакли „свакодневни мир” био је недвосмислен:

Када сам стигао тамо, никада нисам видео дете. Прва два месеца нисам видео ниједну жену млађу од 65 година. Све што сам видео били су пијани... [војници]... који су стајали на углу и пуцали из АК-47, са флашом шљивовице у рукама. Неколико метака прошло је кроз моје возило, то се дешавало прилично често. Али након два месеца, одједном, док сам возио путем са отвореним прозором, чујем децу како се играју... Вау, отишао сам у локалну пицерију и појавила се млада девојка и послужила ми пицу. Помислио сам: „О, мој Боже, мислио сам да су сви ови људи мртви.” ... Дакле, ангажовање је „направило разлику за људе у заједници... [у] током времена које сам тамо провео, за оно што сам могао да урадим, направио сам разлику. Отишао сам одатле са добрим осећајем због тога...” (Sherwood, 2006).

Достигнућа канадских мировних снага у првим ротацијама операције „Хармонија” захтевају нијансирано сагледавање, посебно када је реч о њиховој борби да ускладе мандат Уједињених нација са стварношћу, чињеницом да су бачене у земљу коју је рат насилно разарао. Канадске мировне снаге нису оствариле значајније разоружавање и демобилизацију зараћених страна, како је било

предвиђено наређењима у оквиру УНПРОФОР-а, али су координисале полагање оружја и размену заробљеника. Иако су зараћене стране наставиле да размењују ватру и иако су канадске мировне снаге често биле у опасности, оне су својим контролним пунктовима, операцијама, задацима пратње, патролама и самим присуством донеле одређени степен безбедности и подстакле елементе „свакодневног мира“ за локално цивилно становништво.

Канадске мировне снаге чинили су обучени, дисциплиновани и професионални војници који су показали да их треба озбиљно схватити. Биле су и ефикасна војна сила и драгоцене војно присуство које је примењивало принципе теорије друштвеног идентитета како би разумело сложене популације зараћених страна и цивила и градило односе засноване на перципираним потребама и вредностима сваке групе.

Налази до којих су дошле ове канадске мировне снаге у складу су са принципима теорије друштвеног идентитета и подржавају претпоставку да мировне снаге могу бити упућене уз значајне непознанице и неразумевање, а да ипак временом дођу до разумевања потреба и вредности зараћених страна и цивила који постоје унутар сложених међусобних односа. Укратко, научиле су како да делују као мултидимензионална сила: пружајући војно присуство и снагу потребну за одржавање мира (посебно током патрола и преговора), али и обављајући хуманитарну улогу пружања помоћи и наде, као градитељи мостова за локално цивилно становништво.

Каква је била перспектива канадских мировних снага из угла Хрвата и Срба? Колико су друге батаљонске јединице УН-а биле ефикасне у оквиру мисије? Какав су утицај прве ротације операције „Хармонија“ имале на касније мисије УН-а и НАТО-а на Балкану? То су нека од важних питања која излазе из оквира овог рада, али ће бити размотрена у предстојећој званичној историји.

Године рата и страдања наставиле су се на Балкану. Ипак, канадске мировне снаге које су служиле у почетним ротацијама операције „Хармонија“ посејале су семе мира, показале да мисије УНПРОФОР-а могу имати значајан утицај, поставиле темеље за мисије ИФОР-а и СФОР-а под окриљем НАТО-а које су уследиле и пружиле наду ратом разореном региону да је „свакодневни мир“ на крају могућ.

Литература

[1] A, [Cpl]. (2025, March 5). Oral history interview by Tom Hamilton [Audio recording]. Oral History Research for Caught Between Nations: Canadian Peace Support Operations in the Former Yugoslavia, 1992–2004. Directorate of History and Heritage Archives, Ottawa, Ontario.

[2] Aikman, W. (2005, August 11). Interview with William Aikman [Interview transcript]. Oral History Program (31D 8). Canadian War Museum, Ottawa, Ontario.

[3] Ash, E. (2002). The perception transformation. *Aerospace Power Journal*, 16(2), 6–7.

[4] B, [Sgt]. (2025, March 6). Oral history interview by Tom Hamilton [Audio recording]. Oral History Research for Caught Between Nations: Canadian Peace Support Operations in the Former Yugoslavia, 1992–2004. Directorate of History and Heritage Archives, Ottawa, Ontario.

[5] Berdal, M. (1995). United Nations peacekeeping in the former Yugoslavia. In G. Stamkoski & B. Cohen (Eds.), *With no peace to keep: United Nations peacekeeping and the wars in the former Yugoslavia* (pp. 228–247). Grain Press.

[6] Boyne, S. J. (1992–1993). Op Harmony Chronicle: 3 PPCLI BN Group—Croatia, 1992–1993 [Archival document]. Directorate of History and Heritage Archives/Library, Ottawa, Ontario.

[7] Campbell, G. (2000). *The road to Kosovo: A Balkan diary*. Westview Press.

[8] Chadder, K. (2006, February 27). Interview with Ken Chadder [Interview transcript]. Oral History Program (31D 6). Canadian War Museum, Ottawa, Ontario.

[9] Clarke. (1992–1993). First impressions. Op Harmony Chronicle: 3 PPCLI BN Group—Croatia, 1992–1993 [Archival document]. Directorate of History and Heritage Archives/Library, Ottawa, Ontario.

[10] Cicic, D. (2017). A means to an end. In G. Stamkoski & B. Cohen (Eds.), *With no peace to keep: United Nations peacekeeping and the wars in the former Yugoslavia* (pp. 152–169). Grain Press.

[11] Day, D. (2021). *Conquest: How societies overwhelm others*. Oxford University Press.

[12] Department of Public Information, United Nations. (1996, August 31). Former Yugoslavia—UNPROFOR. United Nations Peacekeeping archive.

[13] DesLauriers, R. (2007, January 18). Interview with Richard DesLauriers [Interview transcript]. Oral History Program (31D 7). Canadian War Museum, Ottawa, Ontario.

[14] Doyle, C. (2018). Witness to war crimes: *The memoirs of a peacekeeper in Bosnia*. Pen & Sword Military.

[15] Engineer lessons learned: Operation Harmony. (2007, January 16). Edgecombe Fonds (File 1) [Archival document]. Canadian Military Engineer Museum, Gagetown, New Brunswick.

[16] Fettweis, C. J. (2015). Misreading the enemy. *Survival*, 57(5), 149–172. <https://doi.org/10.1080/00396338.2015.1090135>

[17] Granatstein, J. L., & Lavender, D. (1992). *Shadows of war, faces of peace: Canada's peacekeepers*. Porter Books.

[18] Harris, J. (n.d.). Interview with J. Harris [Interview transcript]. Oral History Program (Everest Fonds). Canadian Military Engineer Museum, Gagetown, New Brunswick.

[19] Hewitt, D. M. (1998). *From Ottawa to Sarajevo: Canadian peacekeepers in the Balkans*. Center for International Relations, Queen's University.

[20] James, A. (2001). *Keeping the peace in the Cyprus crisis of 1963–64*. Palgrave Macmillan.

- [21] Johnson, J. L. (2006). Strategic culture: Methodologies for a research program. In J. A. Larsen (Ed.), *Comparative strategic cultures curriculum project* (pp. 1–25). Defense Threat Reduction Agency, Advanced Systems and Concepts Office.
- [22] Johnson, J. L. (2021). Strategic culture in the service of strategy: The founding paradigm of Colin S. Gray. *Comparative Strategy*, 40(2), 179–184. <https://doi.org/10.1080/01495933.2021.1880833>
- [23] Jones, M. (2005, September 20). Interview with Michael Jones [Interview transcript]. Oral History Program (31D 6). Canadian War Museum, Ottawa, Ontario.
- [24] Kaplowitz, N. (1990). National self-images, perception of enemies, and conflict strategies: Psychopolitical dimensions of international relations. *Political Psychology*, 11(1), 39–82. <https://doi.org/10.2307/3791515>
- [25] Klemenčić, M., & Schofield, C. (2001). War and peace on the Danube: The evolution of the Croatia—Serbia boundary. *Boundary and Territory Briefing*, 3(3), 29–33.
- [26] Kuznar, L., Heath, N., & Popp, G. (2023). Strategic culture—Its history, issues, and complexity. NSI Inc. Prepared for Strategic Multilayer Assessment, Joint Staff, J3.
- [27] Lukic, R. (2003). *L'agonie yougoslave (1986–2003): Les États-Unis et l'Europe face aux guerres balkaniques*. Presses de l'Université Laval.
- [28] Mac Ginty, R. (2021). *Everyday peace: How so-called ordinary people can disrupt violent conflict*. Oxford University Press.
- [29] Mann, D. (2007, January 18). Interview with D. S. (Pal) Mann [Interview transcript]. Oral History Program (31D 7). Canadian War Museum, Ottawa, Ontario.
- [30] Merriman, S. (1992–1993). Who beat up Jesus. Op Harmony Chronicle: 3 PPCLI BN Group—Croatia, 1992–1993 [Archival document]. Directorate of History and Heritage Archives/Library, Ottawa, Ontario.
- [31] Miller, [Maj]. G. (2025, March 8). Oral history interview by Tom Hamilton [Audio recording]. Oral History Research for Caught Between Nations: Canadian Peace Support Operations in the Former Yugoslavia, 1992–2004. Directorate of History and Heritage Archives, Ottawa, Ontario.
- [32] Nation, R. C. (2003). *War in the Balkans, 1991–2002: Comprehensive history of wars provoked by Yugoslav collapse*. U.S. Army War College, Strategic Studies Institute.
- [33] Orford, J. (2023). *On the warpath: The psychology of public support for armed action*. Oxford University Press.
- [34] Russell, J. (n.d.). Interview with John Russell [Interview transcript]. Oral History Program (31D 6). Canadian War Museum, Ottawa, Ontario.
- [35] Sherwood, G. (2006, November 23). Interview with George Sherwood [Interview transcript]. Oral History Program (31D 6). Canadian War Museum, Ottawa, Ontario.
- [36] Stamkoski, G., & Cohen, B. (Eds.). (1995). *With no peace to keep: United Nations peacekeeping and the wars in the former Yugoslavia*. Grain Press.
- [37] 3rd Battalion, Royal Canadian Regiment. (1992, March 16). Intelligence report, Op Harmony. (Box 8, 3350-3, Vol. 1, Item 2001-00291-2). Library and Archives Canada, Ottawa, Ontario.

[38] Twomey, C. P. (2008). Lacunae in the study of culture in international security. *Contemporary Security Policy*, 29(2), 338–357. <https://doi.org/10.1080/13523260802284324>

[39] Uehling, G. L. (2023). *Everyday war: The conflict over Donbas, Ukraine*. Cornell University Press.

[40] Vachon, L. (2006, January 31). Interview with Lea Vachon [Interview transcript]. Oral History Program (31D 6). Canadian War Museum, Ottawa, Ontario.

[41] Williams, P., & Scharf, M. (2017). The letter of the law. In G. Stamkoski & B. Cohen (Eds.), *With no peace to keep: United Nations peacekeeping and the wars in the former Yugoslavia* (pp. 1165–1189). Volatile Media.

Резиме

Канадске мировне снаге у бившој Југославији нашле су се усред сукоба који је био сложенији и насилнији него што су очекивале. Њихова почетна перцепција зараћених страна била је обележена збуњеношћу и шоком због призора страдања којима су сведочиле. Канадске мировне снаге у почетку су имале тешкоћа у разумевању зараћених страна, као и у пружању безбедности локалном цивилном становништву које је било расељено или је напустило своје заједнице. Препознале су сопствена ограничења и предности и училе на основу непредвидивих и често опасних искустава непосредног деловања на терену. Показале су се као обучена и дисциплинована војна формација, чије способности треба озбиљно схватити, а истовремено су научиле да се брзо прилагођавају и чак интегришу нове перспективе о зараћеним странама. То је подразумевало разумевање сложене историје региона, уважавање локалних вредности и принципа, као и препознавање сложеног преплитања идентитета и односа међу зараћеним странама и цивилним становништвом – историјских, етничких, културних, геополитичких и верских. Канадске мировне снаге научиле су да успостављање циљева и пројеката заснованих на заједничким потребама није било само обострано корисно, већ је омогућило и сагледавање локалних мрежа, укључујући улогу жена у одржавању породица и њихових заједница.

Рад се искључиво се бави припадницима канадских мировних снага који су служили у Хрватској током прве две године УНПРОФОР-ове операције „Хармонија” (1992–1993). Описују се почетне тешкоће са којима су се Канађани суочавали, као и активности које су предузимали како би боље разумели зараћене стране и допринели безбедности и пружању хуманитарне подршке у земљи разореној ратом. Извори за овај рад обухватају бројне личне исказе канадских ветерана, као и шири историографски контекст који укључује перцепцију непријатеља, културу и понашање, као и теорију друштвеног идентитета. Усред нације разорене ратом, канадске мировне снаге научиле су да разликују перцепцију од стварности.

Кључне речи: *канадске мировне снаге, операција „Хармонија”, УНПРОФОР, Хрватска, култура и понашање, рат*

© 2026 Аутор. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodeło.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

